

Premonstráti v Plzni

Plzeňská opatrovna

In: Jindřich Bečvář (author); Martina Bečvářová (author): Premonstráti v Plzni. II. Josef Vojtěch Sedláček, loajální vlastenec. (Czech). Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2024. pp. 675–[694].

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/405465>

Terms of use:

© Bečvář, Jindřich

© Bečvářová, Martina

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Plzeňská opatrovna

Josef Vojtěch Sedláček si při svých četných procházkách po Plzni a cestách do jejího okolí všímal problémů s výchovou malých dětí, jejichž rodiče museli po celý den pracovat a nemohli se jim řádně věnovat. V souladu s názory plzeňského purkmistra Martina Kopeckého se snažil zlepšovat zdravotní a sociální zázemí městské chudiny. Narážel však na neporozumění některých bohatých plzeňských měšťanů a úředníků radnice. Důležitý impuls k novým Sedláčkovým aktivitám přišel roku 1833, kdy se v Plzni objevil vojenský komisař Sebastian Willibald Schiessler,¹ který se rovněž zajímal o problémy sociálně slabých. Začali spolu uvažovat o zřízení plzeňské opatrovny (mateřské školky).

1. První opatrovny v Čechách

První opatrovny začaly vznikat v rakouské monarchii po roce 1830,² byly určeny pro celodenní péči o předškolní děti zaměstnaných matek. Jejich zřizování motivovala i cholera epidemie, která postihla naše země v letech

¹ Sebastian Willibald Schiessler (Schißler, Šisler, 1790–1867) se po studiu na pražské univerzitě stal roku 1809 praktikantem vojenského komisařství polního vojska v Praze, o tři roky později získal pozici adjunkta a roku 1813 byl jmenován vojenským komisařem. Roku 1833 byl přeložen do Plzně, roku 1835 poslán do Lvova, kde byl o tři roky později povýšen na hlavního vojenského komisaře. Roku 1843 byl převelen do Štýrského Hradce (Grazu), kde sloužil až do svého penzionování v roce 1848. Na všech působištích se snažil pomáhat nemajetným, podporoval zakládání domovů pro chudé a zařízení pro výchovu malých dětí (školky, školy, sirotčince). Byl úspěšným spisovatelem; pod svým jménem nebo pod pseudonymy Gustav Borgmann, Freymuth, Justus Hilarius a Renatus Münster publikoval básně, povídky a romány, vzdělávací a popularizační články a modlitební knížky. Psal též o Praze a o německém divadle. Více viz např. https://de.wikipedia.org/wiki/Sebastian_Wilibald_Schie%C3%9Fler [3.2.2021].

Schiessler nebyl v české plzeňské společnosti neznámý, neboť přispíval do časopisu *Hyllos*, stýkal se s českými i německými literáty a nakladateli. Viz např. S. W. Schießler: *Des Friedländers Schreck. Ballade*, *Hyllos. Vermischte Aufsätze, belehrenden und unterhaltenden Inhalts, mit Kupfern, Karten und Musikalien* 2(1820), Band I, č. 24 z 10. 6., s. 187–190, S. W. Schießler: *Der neunzigste Psalm*, tamtéž 2(1820), Band II, č. 8 z 19. 8., s. 62–63. O Schiesslerově životě a díle viz např. [BLG], 3. díl, s. 641, [DBE], 8. díl, s. 629, [ÖBL], 10. díl, s. 118–119.

Nelze opomenout, že Schiessler zastával výrazné antisemitské postoje. V knize *Prag und seine Umgebungen. Ein Taschenbuch für Fremde und Einheimische* (2 svazky, Enders, 1812–1813) uveřejnil tvrdou kritiku Židů. Práce vyvolala velkou aféru, viz [WP], s. 179, 189–194, neboť se dobová cenzura snažila usměrňovat diskuse tohoto typu, aby nedošlo k destabilizaci společnosti. Podrobněji o Schiesslerově antisemitismu viz [Wö].

² První opatrovna na území rakouské monarchie byla založena v Pešti roku 1828 Theresií hraběnkou Brunshwick-Korompovou. Jmenovala se *Angyalkert* (Zahrada andělíčků). Viz [To] a [LJM].

1831 a 1832 a vyžádala si hodně obětí hlavně v nejchudší populaci. Karel hrabě Chotek z Chotkova a Vojnáina³ již 30. září 1830 vyzval pražského purkmistra, aby zjistil, zda je možno v Praze otevřít opatrovnu, kdo by ji mohl vést, jak by měla být zabezpečena atd. Další jednání zbrzdila epidemie cholery.⁴

Zakládané opatrovny měly různou úroveň, zřizovala je někdy města, jindy spolky, církev i soukromé osoby. V Čechách bylo povoleno zakládat opatrovny 26. února 1832, vznikaly podle německého vzoru, později podle francouzského.⁵ Rozhodnutím *Studijní dvorské komise* dohlížely na opatrovny biskupské konsistoře; opatrovny nesměly přijímat děti starší pěti let a musely být financovány z dobročinných darů a příspěvků.

První opatrovna vznikla roku 1832 v ulici *Na Hrádku* na Novém Městě pražském (pod Emauzy). Založil ji Jan Vlastimír Svoboda (1800–1844), známý český pedagog, průkopník předškolní výchovy a buditel, který původně působil jako vychovatel ve škole u kostela Panny Marie před Týnem.⁶ Svými výchovnými metodami oslovil purkmistra Petra ze Sporschilů (rytíř Spořil, 1770–1838, purkmistrem 1826–1838), který mu uhradil studijní cestu po německých zemích, kde měl získat informace o tamních školských systémech.

Svoboda založil opatrovnu na přání Karla hraběte Chotka z Chotkova a Vojnáina podle německých vzorů. Nesla název *Kleinkinder Aufbewehranstalt*, česky se nazývala *Vzorná opatrovna pro malé děti*. Na její chod dohlížel dobročinný spolek, jehož členy byli šlechtici, duchovenstvo, úředníci, bohatší Pražané a vlastenci. Ředitelem spolku byl pražský purkmistr Spořil, patronem opatrovny hrabě Chotek. Spolek zajišťoval finance na provoz opatrovny a plat učitele, pro nejchudší děti kupoval oblečení a obutí. Opatrovna pečovala o děti ve věku od dvou do šesti let, především z oblasti pod Emauzy. Pomocí her, říkanek, pohádek a zpěvu připravoval Svoboda děti na vstup do triviální školy. Učil je základům čtení, psaní a němčiny, správné výslovnosti, vypravoval jim o práci řemeslníků, seznamoval je s náradím, ale i s přírodou apod. Kromě výuky v budově kladl důraz na pohyb na zahradě na čerstvém vzduchu. Opatrovna umožňovala i konání praxí budoucích učitelů.⁷

Zkušenosti s předškolní výchovou a materiály k výchově shrnul Svoboda v knihách *Sebránj českých pjsnj* (1836), *Školka* (1839), *Malý čtenář* (1840),

³ Karel hrabě Chotek z Chotkova a Vojnáina byl v letech 1826 až 1843 nejvyšším purkrabím *Království českého*. O jeho aktivitách ve prospěch českého národa viz [Vn].

⁴ Více viz [Mšc], s. 466.

⁵ První opatrovny byly zřizovány v Anglii od roku 1800, o dva roky později byly otevřeny ve Francii a německých zemích. Není překvapivé, že vznikaly nejprve v regionech, v nichž se rychle rozvíjela průmyslová výroba, která zaměstnávala i ženy. Stručný nástin vzniku nejstarších opatroven v Anglii a německých zemích lze najít v [To]. O vývoji opatroven v českých zemích viz [Zv].

⁶ O Svobodově pedagogickém talentu, o jeho přínosu k rozvoji péče o malé děti a o jeho vychovatelské a pedagogické práci viz [Mšc], s. 468–469. Viz též [Čj].

⁷ Opatrovna *Na Hrádku* byla mezi českými vlastenci dobře známá, Svoboda byl uznávaným odborníkem na vzdělávání dětí. Viz např. Vinařického dopis Čelakovskému z 20. 12. 1836 ([B2], s. 418–419). Vznik opatrovny *Na Hrádku*, její vývoj v první polovině 19. století, statut, užívané výchovné metody, práce s dětmi, první zkoušky atd. viz [Mšc], s. 467–468.

Malý pjsař (1841) a *Malý Čech a Němec* (1843).⁸ Po jeho odchodu na školu u sv. Mikuláše na Malé Straně převzal vedení školky jeho pomocník V. Bažant. Od roku 1857 měla opatrovnu na starosti *Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*.⁹

Ve stejné době vznikla opatrovna v Karlíně u Prahy; jejími zakladateli a patrony byli továrník Leopold Jerusalem a jeho manželka Františka.¹⁰ Karlínská opatrovna sehrála důležitou roli v rozvíjející se průmyslové čtvrti, která tehdy ještě nebyla součástí Prahy. Na počátku své existence měla spíše charakter sirotčince pro karlínské děti, které ztratily rodiče během cholery epidemie.¹¹

Leopold Jerusalem věnoval velké finanční prostředky pro chudé a sirotky, přispíval na jejich výchovu, výživu a ošacení. V Karlíně pronajal dům č. 83, nechal jej upravit a zaplatil první vychovatelku – učitelku Marii Fleissnerovou, vdovu po válečném invalidovi, který podlehl cholery nákaze.

Ve stejném čase se Josef Antonín Köhler, velmistr řádu Křižovníků s červenou hvězdou, nadchl pro myšlenku péče o malé děti a sirotky. Inspirován vídeňskými aktivitami podal na počátku roku na zemské prezidium žádost o povolení na zřízení opatrovny v Karlíně. Žádost byla kladně vyřízena 15. února 1832.

Jerusalem a Köhler se rychle dohodli na spolupráci, spojili své aktivity, finance, povolení i úsilí. Jerusalem nabídl již pronajatou budovu, angažované učitele a finance, Köhler přízeň úřadů, vysokého kléru a šlechty. Dne 1. března 1832 byla karlínská opatrovna slavnostně otevřena, přihlásilo se 22 dětí.¹²

---

⁸ Svobodův spis *Školka, čili, Prwopočátečnj, praktické, názorné, ušestranné wučowanj malých djtek: k wěcnému wbraušenj rozumu a ušlechtěnj srdce s nawedenjm ke čtenj, počjtánj a reysowanj pro učitele, pěstawnj a rodiče* (Praha, 1839, druhé vydání 1874) se těšil mezi učiteli a vlastenci značnému zájmu. Jan Ackermann (1803–1875), římskokatolický kněz a děkan litoměřické kapituly, přeložil *Školku* do dánštiny na přání dánské královské princezny. Stala se vzorem pro založení opatroven v Kodani a obecně i v Dánsku. Za překlad obdržel titul *rytíř dánského řádu Dannebrog*. Ackermann patřil k aktivním podporovatelům *Wlastenského museum*, byl zakládajícím členem *Matice české*, hlásil se k českému jazyku, literatuře a politice.

⁹ Více viz [Mšc], s. 469.

¹⁰ Leopold Jerusalem (1789–1842), židovský velkoobchodník a podnikatel, zůstal věrný své víře a po celý život finančně podporoval své souvěrce. Byl členem *Společnosti wlastenského museum*. Roku 1838 požádal císaře Ferdinanda o povýšení do šlechtického stavu za své mnohaleté zásluhy o říši. Došlo k tomu až roku 1841, kdy získal predikát Edler von Salemfels. Jeho manželka Františka (1802–1859) byla dcerou Simona Selka von Lämela (1766–1845), významného židovského podnikatele a mecenáše. Zajímavé vzpomínky na rodinu Jerusalemů viz [KT], s. 342–344.

¹¹ O opatrovně založené rodinou Jerusalemů viz [Čer] a heslo *Mateřská školka* ve Wikipedii: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mateřská_škola [3.5.2022]. O historii předškolní péče a dějinách dětství viz [LR]. Do roku 1848 vzniklo v Čechách dvacet opatroven. Viz [LJM].

¹² O vzniku karlínské opatrovny viz [Čá], s. 331, [Knl], s. 584–593, a [Zv], s. 2. Slavnostní otevření opatrovny je zmíněno v nepodepsané zprávě *Z Prahy dne 2. března*, Rozličnosti pražských Nowin 8(1832), č. 20 z 8. 3., s. 5–6, viz s. 6.

Již 7. března 1832 navštívil karlínskou opatrovnu Karel hrabě Chotek z Chotkova a Vojnína a jeho manželka Marie Žofie, rozená hraběnka Berchtoldová z Uherčic (1794–1878), která se roku 1833 stala první protektorkou opatrovny. Mezi členy prvního představenstva opatrovny patřili podnikatelé, duchovní, představitelé vlastenecky orientované šlechty, lékaři, vysokoškolští i středoškolští profesori, spisovatelé, lékárníci atd. Roku 1835 guberniální dekret č. 19 498 z 16. května schválil stanovy opatrovny, které byly vypracovány podle stanov opatrovny *Na Hrádku*.¹³

Leopold Jerusalem a Josef Antonín Köhler sehráli ve třicátých letech při rozvoji karlínské opatrovny důležitou roli. Köhlera roku 1840 vystřídal Jakub Beer.¹⁴ Oslovovali dárce, ovlivňovali výběr učitelů a opatrovatelek, snažili se vylepšovat vybavení opatrovny apod. Snad díky jim narůstal počet přispěvatelů a opatrovna se roku 1838 přestěhovala do lepšího a rozsáhlejšího domu č. 123. Kvalitní výsledky výročních zkoušek, dobrá pověst a promyšlená péče o děti přitahovaly návštěvy císařského dvora. Roku 1839 navštívila karlínskou opatrovnu císařovna Karolína Augusta, roku 1840 arcivévoda František Karel a roku 1841 arcivévoda Štěpán. Opatrovnu finančně podporoval i císař Ferdinand. Není divu, že v opatrovně postupně narůstal počet dětí.¹⁵

Teprve roku 1851 převzala opatrovnu do své správy obec Karlín, která pro ni roku 1855 zakoupila a nákladně zrekonstruovala budovu č. 143. Další rozvoj opatrovny nastal v šedesátých letech, kdy v radě Karlína zasedli čeští vlastníci.¹⁶

O prvních dvou opatrovnách v Čechách se můžeme dočíst tato slova:

Dne 1. března 1832 byly otevřeny dvě první opatrovny u příležitosti jubilea čtyřicetiletého panování císaře Františka I. Opatrovna v Karlíně zahájila svou činnost ihned, opatrovna Na Hrádku 8. října 1832 po ukončení stavebních úprav v nově adaptované budově; v jejímž 1. patře byla triviální škola pro 600 dětí a přízemí bylo vyhrazeno opatrovně pro 300 dětí. Opatrovna měla dvě velké místnosti a velikou zahradu, na níž v jedné části bylo hřiště a v druhé záhonky dětí. Do opatrovny byly děti přijímány postupně. ([Mšc], s. 467)

František Čáda (1865–1918), filozof, pedagog, průkopník speciální a experimentální pedagogiky, popsal roku 1914 opatrovnu *Na Hrádku* takto:

¹³ Viz [Knl], kde je otištěno znění moderně pojatých stanov, viz s. 586–587.

¹⁴ Jakub (Jakob) Beer (1796–1866), univerzitní profesor pedagogiky a dogmatiky, spisovatel a politik, člen řádu Křižovníků, byl od roku 1840 velmistrem řádu. Dal opravit klášterní kostel a pozemek před klášteřem věnoval na instalování sochy císaře Karla IV. V padesátých letech předsedal odborné komisi, která zkoušela kandidáty na gymnaziální profesory, rovněž byl členem vládní komise pro úpravu systému přímých daní. V šedesátých letech zasedal v *Českém zemském sněmu*. Pocházel ze skromných poměrů, a proto měl porozumění pro práci opatrovny a péči o chudé. Byl bratrem profesora Gustava Beera, který působil na plzeňském gymnáziu.

¹⁵ Přehled o počtu dětí v opatrovně od roku 1832 do roku 1897 je zachycen v [Knl], s. 593. Z původních dvou desítek se v osmdesátých letech 19. století vyšplhal na téměř pět stovek.

¹⁶ Více viz [Knl], s. 590–593.

Zařízení školky na Hrádku nebylo ovšem nijak skvělé, ale přece na onu dobu nijak chatrné; jen místností bylo – povážíme-li, že dlouho to byla jediná školka česká – citelně málo.

V první této školce na Hrádku byly 2 světnice, po dvou stranách opatřené lavičkami pro děti a kromě nich tu nebylo nábytku než jediná skříň na pomůcky; ke škole přiléhala zahrada, v jedné části mající vysoké stromy a trávník, dále pískoviště, v druhé části pak »políčka k zasívání a sázení rostlinek.« »Opatrování a vyučování dítek« obstarával »cvičený a zkušený učitel se svou manželkou«, kteří nejvýše 150 (!) dítek měli obstarávat; byl-li tento počet překročen, měl být ustanoven »pomocník, který se s menšími dítkami ve druhém oddělení zabavuje«. Čištění, topení a jiné služby konala »děvečka« učitelčina. ([ČÁ], s. 331)

Budeme-li opatrovnu posuzovat dnešním standardem kladeným na předškolní výchovu, nedopadne toto zařízení příliš dobře. Je však třeba si uvědomit, že na počátku 19. století museli pracující rodiče ponechávat děti doma samotné, svěřovat je do péče starších sourozenců, v lepším případě prarodičů. Malé děti se proto často potulovaly po ulicích, dostávaly se do konfliktu s policií, hrozily jim úrazy apod. Opatrovny umožňovaly jejich výchovu a zbavovaly rodiče velkých starostí. Ve své době představovaly výrazný pokrok.

Roku 1834 byla otevřena dětská opatrovna na Hradčanech. Založil ji Václav Michal Pešina z Čechorodu (1782–1859), kanovník svatovítské kapituly, spisovatel, nakladatel, organizátor dostavby katedrály sv. Víta, spoluzakladatel a aktivní člen *Matice české*, redaktor *Časopisu pro katolické duchovenstvo* a dlouholetý správce *Dědictví svatojanského*, nakladatelství, které vydávalo českou literaturu. Pešina byl členem spolku pro zřízení opatrovny *Na Hrádku* a spoluředitelem jejího kuratoria. Opatrovnu pro děti z Hradčan a Malé Strany zřídil podle Svobodova vzoru, slavnostně byla otevřena 4. listopadu 1834. Zahájení její činnosti bylo chápáno jako významná vlastenecká událost, na níž zazněly dva české proslavy a česká píseň.¹⁷ O děti pečovaly členky *Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*. Po krátké době fungovala na Hradčanech nejen opatrovna pro děti od tří do šesti let, ale i jesle pro mladší děti.

2. Snahy o zřízení plzeňské opatrovny

Josef Vojtěch Sedláček začal 12. února 1833 spolu se Sebastianem Willibaldem Schiesslerem a několika dalšími plzeňskými patrioty vyjednávat o zřízení plzeňské opatrovny. Byl ustanoven první výbor, promyšleno financování celého projektu a zažádáno o povolení vzniku dobročinného spolku. Sedláček navštívil opatrovnu *Na Hrádku* a na Hradčanech a rozhodl se, že obdobnou opatrovnu zřídí v Plzni. Svoji inspiraci popsál Pešinovi takto:

Poznaw Waši horliwost o te věci na Hradčanech, a skrz několik dnj na Hradku ducha takowých to ochranitelen študowaw – poznal gsem – že nemá-

¹⁷ Viz např. korespondence Pešiny a Vinařického a korespondence Vinařického a Černého. Dopisy jsou uloženy ve fondech [KAV] a [JČ]. Viz [S12], zejména s. 62, 97.

*li národ český po čase předce pogit, genom takowými školkami muže by to pomozeno – kde se djtky od 2 do 6^{ti} let pauze česky učj, a všeco česky pogmenowati se cwičej. . . . W Plzni by byla brzo byla čeština pochowána, kdybychom se byli toho božského nápadu s ochranitelnou neuchopili. Že gá gsem se toho uchopil, Waš přjklad na Hradčanech byl mau pohnutkau.*¹⁸

Schiessler a Sedláček se stali nejdůležitějšími členy *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni*. Spolek byl oficiálně povolen výnosem č. 4 970 c. k. zemského prezidia ze dne 1. srpna 1834.¹⁹ Schiessler se stal starostou spolku, Sedláček jednatelem.²⁰ Po schválení stanov spolku a jeho povolení se jeho patronem a ochráncem stal Jan Nepomuk Karel Filip kníže z Lobkovic (1799–1878). Podle Sedláčkových idejí měla být opatrovna místem vzdělávání, tj. místem, kde se budou děti učit češtině a budou vedeny k vlastenectví. Snil o tom, že výchova bude probíhat v krásně vybavených prostorách a povedou ji vyškolení učitelé, kteří budou užívat nejlepší dostupné pomůcky.

Vznik opatrovny byl poznamenán určitými neshodami mezi Sedláčkem a purkmistrem Kopeckým. Kopecký chápal opatrovnu jako instituci ryze sociálního charakteru, jako „útluk pro děti chudých“, které trpí nedostatkem, špatnou péčí či nevhodnou výchovou plynoucí z nuzného postavení rodičů. Podle Kopeckého se nemělo jednat o „školní zařízení“. Kopecký se ve své zprávě [Kp] nikde nezmínil o Sedláčkově podílu a stejně tak Sedláček o práci Kopeckého. Sedláček obviňoval magistrát z nezájmu o opatrovnu, z nepřátelského naladění vůči myšlence opatrovny atd. Oba však oceňovali Schiesslerův přínos ke vzniku spolku, který se měl o opatrovnu starat. Sedláčkova kritika magistrátu byla sice oprávněná, ale nebyla šťastná. Magistrát byl totiž ve třicátých letech svázán úředními pravidly a dlouze a složitě vyjednával s krajským úřadem a pražským guberniem o každé nové aktivitě. Navíc byl v té době plzeňským krajským hejtmanem Jan Nepomuk Buml, který prý byl podle Sedláčka pod vlivem své ženy nepřátelsky naladěný vůči všemu českému.

Problémy se zřizováním opatrovny Sedláček podrobně vylíčil Pešinovi krátce po jejím oficiálním otevření ve výše zmíněném dopise:

Někde wenku musel se předce státi prwnj začátek. Naše ochranitelna měla patřit Národu celému, negen Plzni. Zde w Plzni gest všeco poněmčilé. Zaturzených, nám nepřátelských Němců gest zde Legion. Oni to čugj, že se zde gedná o udrženj Češtiny, a proto proti Nám powstali. Nebylo naděje že zde w Plzni pro ochranitelnu dostaneme kregcarů. Neywětšj nepřitel zdegsj Ochranielny gest Hrabě Hartmann, který ušudy rozhlašuge že to nenj k ničemu . . . Manželka Kragského Bumla gest pauhá Němkyně, a nepřitelkyně Čechů

¹⁸ Viz Sedláčkův nedatovaný dopis Pešinovi (fond [VMP]) na papíru s rytinou hořící plzeňské věže. Pešina, který si červeným inkoustem na každý dopis psal datum jeho doručení, na Sedláčkův dopis připsal 6. März 35. Sedláček v dopise připomněl svoji prohlídku opatrovny *Na Hrádku* a na Hradčanech. O jeho motivaci pro založení opatrovny viz též [Čá], s. 332.

¹⁹ O zřízení spolku i samotné opatrovny viz [Sp2], s. 108–110, a [Hr], s. 357–362.

²⁰ V [To] je uvedeno, že starostou spolku byl Martin Kopecký, plzeňský purkmistr, jednatelem Sebastian Willibald Schiessler a Sedláček pouhým členem spolku. Josef Tobrman vycházel z tištěných materiálů sepsaných Kopeckým.

– a ta ge s Hartmannem gedna ruka. Wlastně Ona to włádne Kragem, a Hartmannem. Celý Kragaský Auřad, celý Magistrat byl proti Nám a přjkladem Hartmanna, a všech Auřadů pohnuti měšťané, všecy se postavili proti Nám, žádný nechtěl Kregcarů k tomu přidat – ani o Wychowatelně nic wědět. Šisler byl od Auřadů, a o ode měšťanů skrze to, že chtěl zde tu školku uwedst, tak pronasledován, že na smrt se roznemohl. Gediný Gá, a kameralnj Radda Leiner,²¹ byli gsme na Geho straně – ostatně celá Plzeň proti Němu, proti Nám. Plzni nebylo naděje dostati kregcarů. – My Wenku gsme museli hledat pomoci . . .²²

Další důležitou postavou v historii plzeňské opatrovny byl Jan Theobald Held,²³ který *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni* pomáhal odbornými radami, získáváním příznivců, členů a podporovatelů. Na vybavení plzeňské opatrovny přispěl značným finančním obnosem.

Sedláček při všech možných příležitostech, při návštěvách Prahy, Mariánských Lázní a Teplé, při setkáních s vlastenci, mecenáši, šlechtou či průmyslníky oslovoval majetné a vlivné osobnosti, informoval je o významu a cílech opatrovny a žádal je o jednorázový příspěvek či pravidelnou finanční podporu. Sháněl nejen zakládající a přispívající členy spolku, ale i obyčejné přispěvatele (nečleny). Antonín Rybička o jeho aktivitách roku 1881 napsal:

Sedláček počínal sobě, jakož obyčejně, i v této věci tak horlivě a neunavitelně, že v krátkém čase sebral výše čtyř set čestných údů, kteří k ústavu tomu jistými sumami ročně přispívali. Oznámiv se totiž na svých cestách a v lázních Mariánských a Teplických téměř se všemi vzácnějšími hosty z Rakous, Němec, Polska a jiných krajín tam přicházejícími, vyzval je, jakož i své přátely a známé v Čechách na Moravě, aby se staly čestnými členy opatrovny plzeňské; čemuž oni u veliké části zadost učinili . . . ([Ry5], s. 410)

Mezi podporovatele plzeňské opatrovny patřili např. Jan Nepomuk Karel Filip kníže z Lobkovic, Karel hrabě Chotek z Chotkova a Vojnína, Ondřej Alois hrabě Ankwicze ze Skarbak-Poslawice, pražský arcibiskup, Jeroným Josef Zeidler (1790–1870), strahovský opat, čeští básníci a spisovatelé Josef Jungmann, Vojtěch Nejedlý, Josef Krasoslav Chmelenský (1800–1839) a Josef Liboslav Ziegler, Jan Nepomuk Buml, plzeňský krajský hejtman, profesori pražské univerzity, středoškolská učitelé, lékaři, právníci, správci různých panství, dů-

²¹ Karel Leiner, c. k. kamerální rada, právník, autor právních příruček a speciálních sbírek robotních zákonů, které vycházely ve třicátých a čtyřicátých letech německy i v českých překladech, byl aktivním účastníkem revoluce roku 1848, členem *Spolku pražských spisovatelů českých i německých* a členem národní gardy. V Plzni působil patrně v letech 1834 až 1844. O jeho účasti na revolučním dění roku 1848 viz [Čý], zejména s. 39, 50.

²² Sedláček si stěžoval na Prokopa hraběte Hartmanna z Klarsteinu (1787–1868), který byl c. k. nejvyšším polním strážmistrem a působil v Plzni u 35. pěšího polního pluku. Proslavil se při hašení požáru věže kostela sv. Bartoloměje. *Wlastenskému museum* v Praze roku 1818 věnoval rozsáhlou mineralogickou sbírku.

²³ Jan Theobald Held (Jan Děpold, Jan František Heldt či Jan Orebský, 1770–1851), český lékař, profesor pražské univerzity, hudební skladatel, vlastenec a mecenáš, byl roku 1837 za své zásluhy o zřízení plzeňské opatrovny jmenován čestným občanem Plzně. Held se objevuje ve druhém díle Jiráskova románu *F. L. Věk* (časopisecky: Osvěta, 1892, knižně: 1895).

stojníci místního pluku, úředníci státní, finanční a silniční správy, plzeňští měšťané, profesori a učitelé z Drážďan, Mnichova, Stuttgartu, Berlína, Frankfurtu, Vídně a Budapešti.²⁴

Sedláček získal podporu i slavného a bohatého podnikatele Amschela Mayera von Rothschilda z Frankfurtu, který na zřízení opatrovny přispěl částkou 100 zlatých.²⁵ V neuvěřitelně krátkém čase se Sedláčkovi podařilo sehnat kapitál na založení opatrovny a zajistit pravidelné roční příspěvky na její provoz. Tím byla na delší čas její existence finančně zabezpečena.

Ve výše zmíněném dopise Sedláček Pešinovi popsal, kdo všechno na jeho oslovení reagoval a přispěl. Kromě již jmenovaných to byli např. opat z Teplé a biskupové a kanovníci z Prahy. Smutně konstatoval, že nejvíce financí přišlo z německých zemí a Vídně. Doslova uvedl:

Němcové musej přispět, aby se zde děti česky učili, a národ nezašel.

Sedláček se nespolehal jen na své osobní kontakty, neúnavně posílal své zprávy do nejrůznějších novin, oslovoval redaktory, kterým poskytoval základní informace a žádal je o uveřejnění zpráv o činnosti spolku a výzev k pomoci s finančním zajištěním provozu opatrovny.²⁶ Snažil se pro myšlenku opatrovny získat i samotné Plzeňany. Dne 31. ledna 1834 ve spolupráci s plzeňským divadlem uspořádal ve prospěch opatrovny hudební večer, na němž kromě hudby zazněl jeho proslov *Epilog bei Gelegenheit der zur Begründung einer Kleinkinderbewahr-Anstalt zu Pilsen ...* [X-92]. Přednesla jej oblíbená plzeňská herečka Heidlová.²⁷

²⁴ Seznam podporovatelů opatrovny uvádí [Hr], s. 387–395; je sestaven na základě informací *Pamětní knihy plzeňské opatrovny*, která je uložena v *Národopisném muzeu Plzeňska*.

²⁵ Amschel Mayer von Rothschild (1873–1855), bohatý německý bankéř židovského původu, byl členem rozvětveného finančního rodu Rothschildů. Jeho bratři založili pobočky frankfurtského bankovního domu v Paříži, Vídni, Londýně a Neapoli. Banka poskytovala půjčky i rakouskému císařství. Rodina měla velký politický i ekonomický vliv v celé Evropě. Salomon Mayer von Rothschild (1774–1855), mladší bratr Amschela Mayera, byl vídeňským bankéřem, železářským a horním podnikatelem. Poskytoval finanční půjčky rakouské monarchii (1823, 1829, 1842), byl předním akcionářem transportní společnosti Lloyd, organizoval evropský obchod se rtuťí. Roku 1835 se stal majitelem železáren ve Vítkovicích, které se proslavily výrobou železa s pomocí koksu. Železárny zajistily dodávky pro stavbu železnic, mostních konstrukcí apod. Salomon Mayer von Rothschild byl propagátorem parní železnice, ovlivnil její rozvoj na Moravě. Stručné informace o rodině bankéřů viz [209].

²⁶ Viz např. [28], [29] a [Die]. Autorem třetí zprávy byl lipský novinář C. B. Dietrich.

²⁷ Hudebně-deklamační akademii mezi významnými kulturními akcemi roku 1834 připomíná např. [Zd2], s. 1.

Ze Sedláčkova dopisu ze 7. 2. 1834 opatu Koppmannovi vyplývá, že hlavním organizátorem hudebního večera byl komisař Schiessler, který Sedláčka inspiroval k sepsání epilogu. Schiessler jej vydal a společně jej rozesílali s žádostí o finanční podporu opatrovny. Sedláčkův dopis je uložen v archivní složce [Ch-7].

Sedláček průběh divadelní akademie podrobně popsal v článku *Aus Pilsen* [X-94]. Neopominul zdůraznit významný Schiesslerův přínos k založení plzeňské opatrovny a při přípravě divadelní akademie. Na závěr připojil svůj *Epilog ...* [X-92]. Podrobnou zprávu o aktivitách spjatých s budováním opatrovny Sedláček sepsal proto, aby pro opatrovnu získal další podporovatele a mecenáše.

Sedláček si v dopise Pešinovi hořce stěžoval na neochotu plzeňské smetánky a bohatých měšťanů přispět na opatrovnu. Ani hudební večer nepřinesl dostatek financí, jak si Sedláček představoval:

Náš ustaw tady nenj takowj gako giných společnostj giž stogcjc, alebrž pomocj cjsjch teprw žiwot obdrzugcjc aniž nenj powinnost 3 f c. m. za dyplom zaslati, to gedině wyměřeno gen mohowitěgssj, abychom nemuseli žebrácká psanj psáti, a aby se nám po 10 f po 20 f neposilalo, kde celá sjla od ginud přigiti musela. Wěc ta zdegssi patřj celemu Národu – gá se za Plzeň hanbjm že to tak přigiti muselo. To wšeccko německy potwory zpusobili, a Ignorantowé. Gá Hartmannowi podal 3 básně na Deymowau smrt – nedostal gem ani kregcarů – gá rozličné wěci k dobrjým ustawům – nikdy ani kregcarů – když gsau komedye a hercůw německych benefic – tu gjm dáwá za sedadlo 5 f y 10 f. Když se česky hrage newezme ani sedadlo, z kragškého awřadu negde ani geden – a když gsme onehdy pro nassi ochranitelnu hráli německy, a listek sedadelnj mu zaslali, on nešel – ale poslal za sedadlo šestnact kregcarů . . .

Ze zprávy uveřejněné 15. června 1834 v novinách *Bohemia, ein Unterhaltungsblatt* se dozvídáme, že se uskutečnila sbírka darů pro chudé, jejímž iniciátorem byl Schiessler, který měl z doby svého působení v Praze velké zkušenosti s filantropickými aktivitami. Její součástí bylo i hudebně-divadelní představení, které se zrodilo pod Sedláčkovým vedením.²⁸ Ve zprávě z 27. června 1834 uveřejněné ve stejných novinách je uveden počet darů, které budoucí opatrovna obdržela během několika posledních dnů. Podrobně je popsána kulturní akce pořádaná ve prospěch opatrovny, i to, jak byla nadšeně přivítaná a hojně navštívená. Na jejím programu byla veselohra *Koch und Sekretär*, předehra opery *Robert ďábel*,²⁹ předehra opery *La violette*³⁰ a úryvek z opery *La sonnambula*.³¹ Není jasné, kdo značně náročná hudební vystoupení vybral a předvedl, jednalo se o nová a u nás nepříliš známá díla.³² Snad Sedláček využil své kontakty na tepelský klášter, který byl proslulý skvostnými hudebními produk-

²⁸ Viz např. [28]. Zdeněk v práci [Zd2] připisuje hlavní podíl na zorganizování představení Schiesslerovi.

²⁹ Operu *Robert le diable (Robert der Teufel)* složil německo-francouzský operní skladatel a dirigent Giacomo Meyerbeer neboli Jacob Liebmann Beer (1791–1864). Premiéru měla roku 1831 v Paříži.

³⁰ Autorem opery *La violette* je italský hudební skladatel a voják Michele Enrico Francesco Vincenzo Aloisio Paolo Carafa di Colobrano (1787–1872). Libreto sepsali Augustin Eugène Scribe (1791–1861), francouzský dramatik a operní libretista, a Casimir Delavigne (1793–1843), francouzský básník a dramatik. Premiéru měla v roce 1828 v Paříži. V Praze bylo první jednání hráno 19. 11. 1837 v české verzi ve Štěpánkově překladu, celá opera v češtině poprvé zazněla v *Prozatímním divadle* roku 1864 v překladu básníka a překladatele Bedřicha Pešky (1820–1904).

³¹ Autorem opery *La sonnambula* je Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini (1801–1835), italský hudební skladatel a jeden z nejvýznamnějších představitelů operního stylu *bel canto*. Premiéru měla roku 1831 v Milánu. Velmi rychle se stala oblíbenou operou na všech významných evropských operních scénách.

³² Viz zpráva *Aus Pilsen* [X-96], která je patrně od Sedláčka. Sedláček podrobně popsal Schiesslerovu oslavu v článku *Aus Pilsen* [X-97]. Informoval o Schiesslerově přínosu pro rozvoj opatrovny, o jeho aktivitách v Plzni a o vztahu k dobročinnosti. Na závěr zprávy byla otiskána Schiesslerova děkovaná řeč sepsaná ve formě *Epilogu*.

cemi, snad zde sehrálo roli jeho přátelství s českou operní pěvkyní Jindřiškou Rettigovou (1813–1854), dcerou Magdaleny Dobromily Rettigové.³³ Sedláček Jindřišku v Praze navštěvoval, její vystupování chválil a pomáhal jí.³⁴

Díky prvním úspěchům *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni* se jeho patron kníže Lobkovic rozhodl, že na činnost opatrovny bude vynakládat každoročně 100 zlatých.³⁵ Koncem roku 1834 měl spolek na svém kontě již 3 860 zlatých 50 krejcarů, plzeňský arciděkan Josef Ondřej Lindauer přislíbil dodávku dřeva a hospodářský správce Matěj Dlouhý dodávku uhlí.³⁶

Další vývoj aktivit *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni* byl popsán takto:

... přikročil Schiessler hned k otevření opatrovny. Najal v domě p. Konečného na říšském předměstí za 48 zl. místnost, dal ji vymalovati a okrášlití obrazy, kterých se dostalo opatrovně darem od lithografa Henniga. ([To], s. 7)

Schiessler rovněž našel prvního učitele. Stal se jím Josef Pyšný, který dostal roční plat 180 zlatých, skromný byt a tři sáhy dříví. Dále byla vybrána učitelka Marie (Mína) Táborová (1805–1837), dcera plzeňského perníkáře Jakuba Tábora. Její roční plat byl 90 zlatých, dalších 16 zlatých byl příspěvek na byt a dva sáhy dříví. Připomeňme, že Mína byla múzou Jana Pravoslava Koubka, který ji během svého studia na plzeňském Filozofickém ústavu (1825 až 1826) obdivoval a hluboce se do ní zamiloval. Roku 1829 napsal báseň, v níž ztvárnil svoji horoucí lásku³⁷ a zaslal ji své milé do Plzně. Mína ji prý poslala mimo jiné Jánu Kollárovi do Pešti, ten na ni reagoval ve své proslulé básni *Slávy dcera*, v níž Mínu nazval „krásnou Češkou v Plzni“. Koubek byl Sedláčkovým žákem, Sedláček ho orientoval ke studiu slovanských jazyků, viděl v něm svého pokračovatele a dával ho za vzor svým studentům. Zdůrazněme, že Sedláček patrně Mínu Táborovou dobře znal, učil jejího bratra a roku 1835 ji ve zprávě o otevření opatrovny nazval „známou vlastenkou“. Zdá se, že ji právě on doporučil na místo učitelky; při zkoušce se prý chovala jako milující matka. Stalo se tak v době, kdy se její otec dostal do velkých finančních problémů.³⁸

Městská plzeňská rada ocenila Schiesslerovu práci ve prospěch města, jak dokládá krátká zpráva [KS], kterou sepsal plzeňský purkmistr M. Kopecký a sekretář Syka. Roli Schiesslera při budování opatrovny připomněla i zpráva [30], která byla podepsána zkratkou Dr. M. Autora se nepodařilo určit. Všechny výše uvedené články a zprávy chtěly vzbudit zájem německých čtenářů o budování unikátní plzeňské opatrovny. Jejich autoři usilovali o získání nových přispěvatelů, podporovatelů a dárců.

³³ Jindřiška Rettigová zahájila svoji uměleckou dráhu roku 1834 ve *Stavovském divadle* v Praze, kde zůstala do roku 1839. Pak působila ve Vídni, Štýrském Hradci a Mnichově, roku 1844 hostovala v italských operách ve *Stavovském divadle*. Její soprán byl ceněn pro barvu, lehkost a skvělou techniku.

³⁴ Viz dopisy M. D. Rettigové uložené ve fondu [JVS]. Z dopisu z 21. listopadu 1835 se dozvídáme, že Jindřiška měla úspěch v opeře *La sonnambula*.

³⁵ Kníže z Lobkovic byl též majitelem panství Křimice nacházejícího se nedaleko Plzně.

³⁶ Na počátku roku 1835 se Sedláčkovi a Schiesslerovi podařilo shromáždit více než 5 000 zlatých, což plně postačovalo ke zřízení i na provoz opatrovny. Viz [ČÁ], s. 333.

³⁷ Byla uveřejněna v časopisu *Čechoslaw* roku 1830, viz s. 49.

³⁸ Koubek na svou studentskou lásku patrně brzy zapomněl, zapomněl i na svého učitele, jemuž nevěnoval jediný spis, ani jedinou báseň, byť si musel být vědom toho, jak by to

Před zahájením činnosti opatrovny se na plzeňské radnici uskutečňovaly pravidelné nedělní schůzky učitelů s vedením spolku. Diskutovány byly nejrůznější organizační otázky, jednou z nich bylo i to, zda lze přijímat do opatrovny i děti zámožnějších rodičů. Nakonec bylo rozhodnuto, že ano, že však budou hradit školné. Sedláčkovým cílem bylo získat projektu opatrovny v Plzni co nejširší podporu, důvěru a zájem rodičů.

Jedním z prvních významných Plzeňanů, který zapsal své děti do opatrovny, byl c. k. kamerální rada Karel Leiner, uznávaná osobnost města, přední člen *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni*. Své děti do opatrovny zapsal i Vojtěch Hässler (Haeszler),³⁹ který se díky obrovské výhře v rakouské loterii dostal mezi plzeňskou smetánku. Nechal v Plzni vystavět empírovou budovu, v níž sídlily různé finanční úřady (resp. školy), říkalo se jí *Kamerál*. Stála na Pražském předměstí, dnes je dochována jen zčásti.⁴⁰

V lednu 1835 byl natištěn leták *Vereins zur Beförderung und Unterstützung der Kleinkinderbewahranstalt zu Pilsen*, který informoval čestné členy o brzkém zahájení provozu opatrovny a o zaslání diplomu prokazujícím jejich členství.⁴¹

3. Otevření plzeňské opatrovny

Dne 12. února 1835 byla plzeňská opatrovna oficiálně otevřena, i když byla v provozu již dva týdny. Jako zahajovací den opatrovny byl úmyslně zvolen den narozenin císaře Františka I., snad Sedláček snil o tom, že získá i jeho podporu.⁴² V seznamu podporovatelů nalezneme například Jana Nepomuka Bumla, krajského hejtmana, Leopolda Jerusalema, pražského továrníka, Josefa Jungmanna, pražského profesora a jazykovědce, Adolfa Johanna Koppmanna, opata kláštera v Teplé, Leopolda Lämela, pražského bankěře, Vojtěcha Nejedlého, faráře z Žebráku, Václava Michala Pešinu z Čechorodu, pražského

---

Sedláčka potěšilo. O Marii Táborové, Janu Pravoslavu Koubkovi a jeho básni, Jánú Kollárovi a jeho reakci na Koubkovu báseň viz [V26].

³⁹ Hässler byl absolventem plzeňského Filozofického ústavu, patřil mezi plzeňské vlastence a pravidelné návštěvníky společnosti *U Bílé růže*. V roce 1848 a 1849 byl aktivním členem plzeňského odboru *Slovanské lípy*. Viz např. *Hlavní katalog 1835–1849*, č. 13b128, fond [FÚ]. Byl členem *Společnosti vlastenského museum*, v šedesátých letech 19. století byl členem užšího výboru městského magistrátu, zajímal se o školství.

⁴⁰ O Hässlerově výhře viz [MK1], s. 5–6. Stavba *Kamerálu* byla dokončena roku 1844; budova se stala sídlem komorního úřadu, komorního poplatkového soudu a celního úřadu. Na místě zbourané části *Kamerálu* dnes stojí *Měšťanská beseda*. Viz např. [DB1], s. 74, a [DB2], s. 209.

⁴¹ Jedno oznámení nazvané *An die verehrlichen Mitglied* je uloženo ve složce *Opatrovna v Komenského ulici, Plzeň, Spisy 1834–1903*, fondu [ČTŠ], karton č. 1 447.

⁴² O okolnostech vzniku opatrovny, o jejím založení a fungování viz [Kp]. Otevření opatrovny, Schiesslerův vliv na výběr učitele Pyšného, výchova a vyučovací metody, význam opatrovny, otevření na den císařových narozenin atd. jsou popsány v krátké nepodepsané zprávě [33]. Autorem mohl být Sedláček, zpráva totiž vyzdvihuje Schiesslerovu roli, zcela opomíjí purkmistra Kopeckého a zmiňuje výchovnou roli opatrovny, kterou prosazoval právě Sedláček.

kanovníka, Jana Nepomuka Štěpánka, pražského divadelníka, Jana Sýkoru, učitele plzeňské německé hlavní školy, Josefa Stanislava Zaupra, prefekta plzeňského gymnázia, Jeronýma Josefa Zeidlera, opata kláštera na Strahově, Josefa Liboslava Zieglera, profesora z Chrudimi, Josefa Antonína Köhlera, generála pražských Křižovníků s červenou hvězdou, Jana Theobalda Helda, pražského lékaře, Antonína Hlavana, plzeňského arciděkana, Martina Kopeckého, Sebastiana Willibalda Schiesslera a další. Mnozí patřili mezi blízké Sedláčkovy přátele či spolupracovníky. Ze seznamu je zřejmé, že Sedláček oslovil a o podporu požádal i zakladatele pražských opatroven, s nimiž byl v kontaktu a jejichž zařízení navštívil. Osobní dary a příspěvky pro opatrovnu zaslali Sedláčkovi například hrabě Chotek či Ernestina hraběnka Lažanská, jak vyplývá z jejich dopisů ze 3. dubna, resp. 5. června 1835.⁴³

Sedláčkovu spolupráci s přáteli při budování plzeňské opatrovny dokládají i dopisy Augustina Suchánka z 12. června 1835 a Josefa Liboslava Zieglera z 29. dubna 1835, které jsou uloženy ve fondu [JVS]. Suchánek si Sedláčkovi stěžoval, že se sám již dva roky snaží o založení opatrovny v Klatovech, ale vše je marné, neboť nenachází žádnou podporu. Plzeňské opatrovně proto zaslal finanční dar a litoval, že nemůže věnovat více. Suchánek byl v letech 1826 až 1840 radním v Klatovech, věnoval se pedagogice a překladatelství.

Oslava založení opatrovny je popsána i v Hruškových plzeňských pamětech.⁴⁴ Je zde otištěna Kopeckého zahajovací řeč, pozdravný dopis Jana Nepomuka Karla Filipa knížete z Lobkovic a seznam nejvýznamnějších donátorů. Slavnostní otevření opatrovny připomíná ve svých vzpomínkách [Lr2] jako významnou událost roku 1835 Ignác Lederer (1813–1889). Zdůrazněme, že pocházel z bohaté židovské obchodnické rodiny, vystudoval plzeňské gymnázium a Filozofický ústav. Byl silně ovlivněn Zauprem a Sedláčkem, pod jejichž vlivem se věnoval literární činnosti.⁴⁵

František Čáda [Čá] uvádí chybně datum otevření opatrovny (11. únor 1835) a jméno krajského hejtmána. Josef Tobrman [To] nehovoří o slavnostním otevření, ale o slavnostní veřejné zkoušce dětí, která měla proběhnout pouhých 14 dnů po zahájení provozu opatrovny. Jejím cílem bylo získat nové podporovatele a obdarovat nejchudší děti. Seznam darů viz [To], s. 7–8.

Otevření opatrovny popsal Sedláček těmito slovy:

Na den 12. února tedy všichni údové společnosti, v jichž čele náš veleslavný a vysoce zasloužilý krajský a guberniální rada pan Jan Nep. Buml, shromáždili se v starožitném plzeňském radním domě, kde všecko jazykem českým – snad ponejprv po půl století! – bylo přednášeno. Pan měšťanosta Kopecký první držel českou řeč ke spolku, po něm řečnil velmi jadrně náš důstojný infulovaný arciděkan Josef Lindauer, zajisté po panu Šíslerovi největší zásluhy mající

⁴³ Dopisy jsou uloženy v archivní složce [Ch-1]. Ernestina hraběnka Lažanská z Bukové (1810–1880) byla od roku 1830 tzv. dámou ústavu šlechticů „U sv. Andělů“ v Praze. Pocházela ze slavného českého šlechtického rodu, který se zasloužil o rozkvet Manětína.

⁴⁴ Viz [Hr], s. 357–362, 386–395, 399–400.

⁴⁵ O Ignáci Ledererovi viz [Sc45].

o tento ústav. Pak byly čteny od níže psaného listy vznešených členů z kraje ke spolku plzeňskému. Po přečtení každého listu následovaly hlučné intrády. Kráčelo se pak do obzvláštní síně, kde všechny přijaté dívky již shromážděny byly. Všichni přítomní, jak členové, tak hosté, sladkým citem proniknutí, slyšíc tu z úst těchto maličkých dítek zajímavě zpívati píseň na J. M. císaře a císařovnu, k tomu dni schválně složenou. Po tom následovala malá zkouška a ku podivu shledáno, jak mnohému prospěšnému se tyto dívky za kratičký čas naučily od schopného učitele svého ... Nakonec bylo 12 nejchudších dítek dobročinností pana Šislera docela nově ošaceno a 30 jiných rozličně šatstvem poděleno. Nyní již ústav ten jest ve vzniku a květu. Okolo 3 000 zl. v. č. má na hotovosti v pražské spořitelně a dál a dále ještě pomůcek přibývá. Bůh žehnej tuto novou školu jakožto semeníště všech cností a čisté české národnosti a odplaf původci jejím i všem dobrodincům vším dobrým nyní i po všechny časy. ([V26], s. 3)⁴⁶

U příležitosti otevření opatrovny sepsal Sedláček báseň *Pjseň djtek ochrانيtelny Plzenské ke dnu narozenj Králowa 1835* [X-105], která byla pojata jako gratulace dětí k narozeninám císaře Františka I. a jako jejich poděkování za vznik opatrovny. Měla tři sloky, koncepcí připomínala tehdejší hymnu *Bože, zachovej nám krále*.⁴⁷ Téměř současně Sedláček vydal *Pjseň školky k opatrowánj malých djtek na Hradčanech* [X-110],⁴⁸ která oslavovala narozeniny císařovny Karolíny Augusty a její vztah k opatrovnám; měla pět slok a podobnou koncepci jako báseň oslavující císaře. Obě Sedláčkovy písně byly určeny k dobročinnému prodeji ve prospěch opatrovny.

Ještě před otevřením provozu bylo v opatrovně zapsáno sedmadvacet dětí. Výuka byla zahájena již 27. ledna 1835; na prvních hodinách hospitovali členové výboru *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni* a sledovali práci učitelů. Byli s ní spokojeni, což se brzy v Plzni rozkřiklo, krátce po otevření opatrovny stoupl počet zapsaných dětí na padesát. Během roku 1835 začalo opatrovnu navštěvovat 160 dětí ve věku od dvou do šesti let, nejčastěji pocházely z nejchudších vrstev českého plzeňského obyvatelstva. Bylo o ně celodenně postaráno, dostávaly stravu a ošacení, získávaly základní dovednosti, učily se náboženství a českému jazyku.⁴⁹

Připomeňme další dobový kontext. Dne 6. února 1835 zničil požár věž kostela sv. Bartoloměje. Podrobný popis noční bouřky, vznícení věže po úderu blesku, hašení požáru a vše s ním spojené podal F. W.:

⁴⁶ Viz též článek *Z Plzně v únoru*, *Pražské noviny*, 1835, č. 19 z 5. 3; Josef Volf v článku [V26] předpokládá, že jej napsal Sedláček.

⁴⁷ V archivní složce [Ch-1] je za Sedláčkovou básní [X-107] připojen tisk básně *Národnj pjseň* z roku 1835, která má čtyři sloky; začíná slovy: *Bože zachoweyž nám Krále / Ferdynanda drahého!* Báseň (1 list) není podepsaná, nemá titulní list, z něhož by bylo možno určit místo vydání a vydavatele. Není vyloučeno, že úpravu hymny *Bože zachovej nám krále* provedl Sedláček. Jeho autorství však není jisté.

⁴⁸ Ve stejném roce vyšla i německá verze s názvem *Gesang der Kleinkinder-Bewahranstalt auf dem Hradschin* [X-111]. Autorem překladu je Václav Michal Pešina z Čechorodu, jak víme z dopisu Františka Suchého. Suchý jej 6. března 1835 zaslal Sedláčkovi a vyzval ho, aby složil podobnou báseň na oslavu císaře. Dopis je uložen ve fondu [JVS].

⁴⁹ O Sedláčkově roli při zakládání opatrovny viz [Va2].

Po půlnoci na den 6. února 1835, asi tak ke třetí hodině ranní probuzení byli plzeňští měšťané mocnou ranou. Okna se otevírala, rozespalé a vyděšené tváře vyhlížely. Všech se zmocnila hrůza. Bylo opravdu proč. Nad Plzní snesla se v noci zimní bouře, v té roční době zjev vzácný sám o sobě. Rána, která probudila Plzeňské, to byl úder hromu. Blesk sjel do věže arciděkanského chrámu a zapálil. Hružuplná noc. Zdálo se, jako by se byla otevřela brána pekel. Z věže kostela šlehaly plameny, rozdmýchávané prudkým větrem, rudá zář osvětlovala celé město, chvějící se v divokém zmatku a v bouři hromových úderů. Blesk stíhal blesk. Lidé byli bezmocní. Nebylo pomyslení, aby se zakročilo proti rozpoutanému živlu a zachránili věž. Na poplach přiběhli první vojáci. Pomáhali plzeňským měšťanům a kněžím zachraňovat aspoň z kostelní budovy, co se dalo. Jiní se prodírali záplavou plamenů na střechu kostela, aby zabránili rozšíření ohně. Sráželi sekýrami hořící trámy, hasili jiné, které začaly chytati, a tak se podařilo zachrániti aspoň chrámovou loď před zničením. Požár zuřil v nezdotatelné síle až do rána. Asi k sedmé hodině ranní zřítily se s věže hodiny a brzy po nich spadlo pět starých zvonů, jejichž hlasy provázely Plzeňany od narození až ke hrobu. ([260], s. 73)

Po této smutné události složili Sedláček a jeho kolega Zauper básně, které byly vytištěny jako samostatné „knížečky“. Zisk z jejich prodeje byl věnován ve prospěch opatrovny.⁵⁰ Na podporu opatrovny se konaly i jiné akce.

⁵⁰ Viz *Wěž Plzenská v plamenu, bleskem ztrávená dne 6. Unora 1835 ...* [X-103]. Báseň byla doplněna dřevorytem znázorňujícím zkázu věže. U stejného vydavatele byla vydána německá verze *Der Thurmbrand zu Pilsen am 6ten Februar 1835 ...* [X-104]. Německá verze obsahuje stejný obrázek, byla rozšířena o Sedláčkův text *Ueber den Brand des pilsner Stadthurmes*, který stručně líčil historii plzeňské věže. Německá verze Sedláčkovy básně o požáru věže je jedinou jeho prací, která je uvedena v [PSc], s. 411.

Pro Sedláčka byl požár věže velmi smutnou a traumatizující událostí. Jednak se požárů velmi obával, jednak si kostel sv. Bartoloměje oblíbil, měl rád jeho styl a výzdobu. Několikrát v něm kázal a organizoval dobročinné akce. V archívni složce [Ch-3] se dochovaly dva rukopisy, v nichž jsou zmínky o požáru věže a jeho následcích.

Viz též J. S. Zauper: *Elegie auf Thurmbrand zu Pilsen am 6. Februar 1835*, Druck und Lithographie des Michael Schmid in Pilsen, 1835, 4 strany. Zauprova báseň má na titulním listu krásnou rytinu poškozeného chrámu.

Viz též [Hr]; na stranách 350 až 352 je přetištěna Sedláčkova česká báseň, na stranách 352 až 354 její překlad od Schiesslera, na stranách 354 až 355 Zauprova německá báseň.

O požáru věže viz např. [BDD], s. 72, [MK1], s. 93, kde je též přetištěna rytina znázorňující poničenou věž, [MK2], s. 68–70, kde je informace o opravě zvonů a další rytina zobrazující zkázu věže, [MKR], s. 91–92, kde je barevný obrázek hořící věže. O požáru věže, poškození střechy, zvonů a opravách viz [Sc59], zejména s. 103–104, [263] a [261], kde je černobílá rytina požáru věže (C. Hönnig a V. Klmsch) a kolorovaná kamenorytina (S. B. Konyard). Obrázek poškozeného kostela sv. Bartoloměje je též v [Krg], s. 19. Zde je přetištěna rytina Eduarda Gurka z roku 1835. V obrazové publikaci [Mg] nalezneme deset obrázků požáru věže, resp. její podoby krátce po požáru (obr. 75–84). Zcela neobvyklé vyobrazení požáru věže představuje tzv. Fodermayerův terč z kolekce spolku plzeňských ostrostřelců. Jeho fotografie je otištěna v [Sc53], s. 40. Dvě vyobrazení požáru věže jsou i s komentáři otištěny v knize [VHM] s. 101, obr. 115, 116. Opravy věže (krov, krytina, zvony, hodiny) probíhaly až do roku 1838, hlavní zvon by opětovně přelit roku 1854. O problémech se zvony a zvonařské rodině Pernerů, která je odlévala, viz [Sil2], s. 86–98. O požáru věže, opravách zvonice a odlévání zvonů viz autentické vzpomínky uvedené v [Sc30], s. 271–276. Poznamenejme, že požár věže byl inspirací

Sedláček byl velmi úspěšný a podnikavý, dobře věděl, co si mecenáši žádají a jakým způsobem je „povzbudit“ ke sponzorování opatrovny. Ve spolupráci s Schiesslerem nechali jako poděkování členům spolku vyrobit a zaslat německé či české pamětní diplomy – diplomy členství *Ochranné školy malých dětí v Plzni*.⁵¹

Sedláčkovy nasazení při budování opatrovny dokládají i jeho slova, která napsal 12. května 1835 svému příteli Zieglerovi:

Za obdržené příspěvky a dopis jménem spolku srdečně děkuji. – Ponavrnutí páni oudové, kteří již za diplom peníze Vaším přičiněním poslali, co nejdříve diplomy po poště obdrží.

Museli jsme zase pro nové diplomy do Prahy psát. Počet společníků tak se množí, že přes 400 diplomů již jsme vydali.

Ostatně dostanou čas od času všichni páni oudové tištěné německé i české pořádnosti ...

Ostatně sláva Bohu za ten nápad – touto školou čeština se pro budoucnost Plzni udrží.

*Tímto spolkem veškerou vlast s městem Plzní duševně spojíme.*⁵²

Zdůrazněme, že rozesílání diplomů a získávání financí pro opatrovnu Sedláček konzultoval s hrabětem Chotkem a k realizaci své myšlenky přikročil s jeho výslovným souhlasem a povolením.⁵³

Plzeňská opatrovna se stala první mimopražskou školou. Její otevření dokonce předběhlo oběžník místodržitele Karla hraběte Chotka z Chotkova a Vojnína, kterým 16. května 1835 vyzval krajské úřady a konsistoře, aby začaly zakládat opatrovny pro malé chudé děti. V polovině třicátých let 19. století si totiž rakouské úřady začaly velmi dobře uvědomovat, že zejména ve větších městech je nutno pečovat o malé děti, aby jejich rodiče mohli nerušeně pracovat „pro rozkvět monarchie“.

---

pro četné básníky, spisovatele a malíře. I současné publikace o historii Plzně s oblibou přinášejí ilustrace požáru věže; není to překvapivé, vždyť se jednalo o zcela mimořádnou událost.

Na prodeji Sedláčkovy básně se podíleli i jeho přátelé. Viz dopisy z 12. 6. 1835 (Suchánek) a z 29. 4. 1835 (Ziegler) uložené ve fondu [JVS].

⁵¹ *Diplom Spolku pro zřízení opatrovny dětí v Plzni pro Šebestiána Hněvkovského jako činného člena* ze dne 29. 3. 1835 je uložen ve fondu [ŠH]. Opis diplomu, který byl opatrovnou udělen samotnému Sedláčkovi, je ve složce *Sedláček* fondu [MS]. Originál je uložen v Sedláčkově pozůstalosti v archivní složce [Ch-1].

O nápadu tisknout diplomy Sedláček napsal Pešinovi (viz [ČÁ], s. 333). Ozdobné diplomy vytiskl litografický závod Jana Henniga (viz [To], s. 7). Viz též dopisy Magdaleny Dobromily Rettigové z 21. 11. 1835, Augustína Suchánka z 12. 6. 1835 a Josefa Liboslava Zieglera z 29. 4. 1835, které jsou uloženy ve fondu [JVS].

⁵² Část Sedláčkovy korespondence se Zieglerem vyšla tiskem, viz [Ry1], s. 354–355. Viz též [Ry2].

⁵³ Viz [ČÁ], s. 333. Viz Chotkův dopis z 27. 7. 1835, v němž přeje Sedláčkovi zdar při budování opatrovny, zdůrazňuje, že je důležité zajistit finance a dobrého učitele. Současně informuje Sedláčka, že v Praze budou v brzké době otevřeny dvě opatrovny – na Malé Straně, resp. v „židovském“ městě. Dopis je uložen v archivní složce [Ch-1].

4. První úspěchy opatrovny

Dne 17. září 1835 se konala druhá veřejná zkouška stovky dětí, které navštěvovaly opatrovnu. V jejím programu vystoupily děti s uvítací řečí, přednesly básně a říkadla, zazpívaly písně a byly přezkoušeny z nejrůznějších aktivit. Účastníci si mohli prohlédnout vybavení opatrovny, mohli být přítomni práci s dětmi a podívat se na výchovnou práci učitele.⁵⁴

Plzeňská opatrovna byla koncipována a vedena na svoji dobu velmi moderně. Jan Jindřich Marek, farář z Kozojed, Sedláčkův bývalý oblíbený žák, přítel, spolupracovník a obdivovatel, zavítal v prosinci roku 1835 do Plzně a navštívil i opatrovnu, kterou si pečlivě prohlédl. O svých dojmech z prohlídky napsal tato slova:

Nawštjwil gsem školku k polednjmu, a zdrzew se tam přes hodinu, nepozorowal gsem žeby se bylo djtkám stýskalo. Školnj swětnice okrášlena gest pěknými obrazy; tu i přjrodnj museum we skrowné mjře se nacházj, wycpaná zujřátka, wšecky druhy obilj, hospodářská náradj, byliny, kowy, preyštěninny, a t. d. wše w utěšeném pořádku a w skrowných přjhradách. Gest milo poslechnauti, gak to malé djtě šawličkau na pšenici ukáže, a žwatlawau wjřečnostj wyprawuge, gak pšenice roste a k čemu se gj užjwá. Kde gest železo? táže se učitel; a djtě rychle mrštj okem po přjhradkách, nalezne kow, a wyprawuge, co o něm wj. Podiwwil gsem se i čistě češtině, w kteréžto tito maličtj nabyté známosti přednášegj.

([Mk2], s. 407)

5. Odchod zakladatelů opatrovny

Schiessler se na činnosti opatrovny příliš dlouho nepodílel, neboť byl v létě roku 1835 přeložen do Lvova. Sedláček ve spolupráci s členy *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni* a jejími učiteli uspořádal 2. července 1835 oslavu na rozloučenou. Konala se ve velkém sále lohotínských lázní, zúčastnilo se jí 115 hostů a některé děti z opatrovny, které recitovaly nebo zpívaly oslavné básně složené Sedláčkem na Schiesslerovu počest a na oslavu opatrovny, předávaly květiny a symbolické dary. Během slavnosti byl zasazen javor; místo, na kterém měl růst, bylo pojmenováno *Schiesslerova besídka*. Opatrovna získala dva dukáty od Friedricha Augusta II. (1797–1854), budoucího saského krále. Oslava nebyla samoúčelná, Sedláček se pokusil oslovit další plzeňské měšťany, hosty z Čech a Moravy a získat je k podpoře opatrovny. Obdobný cíl měl i jeho článek *Dopis z Plzně dne 9. Čerwence* [X-113] uveřejněný v *České wčele*.⁵⁵

⁵⁴ Viz německy psaný plakát zvuící k prohlídce opatrovny a ke shlédnutí přezkušování dětí, který je uložen v *Archivu města Plzně*, Pl K1/145.

⁵⁵ V textu je otištěna i jedna z českých Sedláčkových oslavných básní nazvaná *Spojme se aužej wúkol stolu bratři ...* [X-113]. Delší, tentokrát německá Sedláčkova oslavná báseň na Schiesslera je uvedena ve zprávě C. B. Dietrich: *Correspondenz aus Pilsen*, Bohemia, ein Unterhaltungsblatt 8(1835), č. 85 ze 17. 7., s. 1–2. Je otištěna pod názvem *Abschiedsworte an den Begründer der Pilsner Kleinkinderbewahr-Anstalt ...* [X-112].

Na konci roku 1835 byla pořádána novoroční sbírka, které se zúčastnilo 383 dárců, z nichž jen 88 bylo z Plzně. Na další provoz přispěli většími částkami kníže z Lobkovic (protektor), pražský litograf Karl August Ferdinand Hennig a plzeňský koželuh Václav Sequens.⁵⁶

Na počátku roku 1836 bylo hlavním úkolem spolku zajistit dobré postavení učitelů opatrovny a získat pro opatrovnu vhodnou budovu nebo pozemek pro výstavbu nové budovy. I když se v oblasti bývalých hradeb nacházely volné pozemky, vojsko s jejich uvolněním pro potřeby opatrovny nesouhlasilo.

Sedláček se z činnosti opatrovny dlouho neradoval, v únoru roku 1836 zemřel. Krátce po jeho smrti navštívil plzeňské školy i školku Karel Slavoj Amerling (1807–1884), český pedagog, filozof, lékař a zakladatel všeobecně vzdělávacího ústavu Budeč (1839 až 1848). Ve své zprávě ocenil Sedláčkovu zakladatelskou činnost a výchovné metody Josefa Pyšného, učitele opatrovny. Výrazně se pozastavil nad tím, že vynikající učitel, který se po celý den věnuje výchově malých dětí, nemá žádné bydlení a plat, neboť město málo o opatrovnu pečuje.⁵⁷

6. Další vývoj opatrovny

Antonín Hlavan vydal roku 1836 slavné kázání, které na plzeňský *Nový svátek* proslavil Arnold Oldřich Šindelář, kněz premonstrátského řádu kláštera v Teplé, profesor náboženství na plzeňském gymnáziu, Sedláčkův žák, kolega a přítel.⁵⁸ Výnos z prodeje Šindelářova kázání byl určen na podporu plzeňské opatrovny. Šindelář se po Sedláčkově smrti ujal jeho opatrovny.

Zajímavé informace o existenci opatrovny jsou uvedeny v Hruškových plzeňských pamětech.⁵⁹ Od konce třicátých let až do poloviny let čtyřicátých je v nich pravidelně jednou ročně uváděn stav finančních prostředků (příjmy a výdaje), od konce čtyřicátých let do poloviny let padesátých počet dětí, o něž opatrovna pečovala.⁶⁰ Z uvedených zpráv je patrné, že opatrovna sídlila v pronajatém domě a dobře prosperovala.⁶¹

V roce 1840 musela opatrovna řešit nepříjemný případ. Dne 13. listopadu 1840 dorazil na plzeňský magistrát přípis plzeňského krajského úřadu, kterým byla magistrátu udělena důtka za to, že opatrovna učí malé děti jen v českém jazyce. Bylo doporučeno, aby vyučovala rovněž v německém jazyce, resp. pouze

⁵⁶ Viz [To], s. 8.

⁵⁷ Amerlingův text *Popsání cesty po rakouském mocnářství* zůstal v jeho rukopisné pozůstalosti; všiml si organizace českého školství na Plzeňsku v polovině 19. století. Viz [Vo1], kde je zmínka o kvalitách učitele Pyšného a o jeho nedostatečném platu. Viz též [Sp1]. O Amerlingových názorech na vzdělávání a osvětu viz [Ma1] a [Ma2].

⁵⁸ Viz *Kázanj na Nový svátek w Plzni držané*, A. Hlavan, Praha, 1836, 24 stran.

⁵⁹ Viz [Hr], s. 357–362, 386–403, 410, 429, 450, 575.

⁶⁰ Ve školním roce 1848/1849 opatrovnu navštěvovalo 50 dětí, v roce 1850/1851 již 64 dětí, v roce 1851/1852 opět 64 dětí, v roce 1852/1853 jen 62 dětí, v roce 1853/1854 již 147 dětí a v roce 1857/1858 jen 91 dětí.

⁶¹ Byl to tzv. Sehmanovský dům na Říšském předměstí. Stával naproti budově vojenské vychovatelný neboli *druhého Štiftu*, tj. naproti dnešnímu divadlu J. K. Tyla.

v německém jazyce. Bylo to paradoxní, neboť opatrovnu navštěvovaly pouze české děti.⁶² Vedení opatrovny vzalo výtku na vědomí, změnu však neprovedlo.⁶³

Na počátku čtyřicátých let 19. století narůstal v opatrovně počet dětí, zvyšoval se zájem rodičů o její služby. Purkmistr Kopecký se staral o její potřeby, založil pamětní knihu, kterou prý sám psal a spravoval. Změna nastala na konci čtyřicátých let, její příčiny popsal učitel Josef Tobrman (1875–1916) takto:

... měli občané plzeňští jiné starosti a na ten čas velmi důležité zájmy. Plzeň se začala přerozovati. Byla sice českou stále, ale vědomí národní neproniklo dosud v široké vrstvy občanstva. Až dosud byli členy spolku a jeho dobrodinci šlechtetní lidumilové i z dalekého okolí bez rozdílu národnosti, ale když se r. 1848 český živel v Plzni z těžkého strnutí probudil a Plzeň se prohlásila býti úplně českou, stranili se příslušníci z druhého tábora všeho českého v Plzni a opatrovně ubylo členů a příznivců.

Když pak složil purkmistr Kopecký správu obce a tím také přestal býti ředitelem opatrovny, zůstavena starost o ni jen malému kroužku šlechtetných mužů, kteří spravovali jmění opatrovny dále. ([To], s. 9)⁶⁴

Od poloviny čtyřicátých let se vedení města snažilo najít pro opatrovnu vhodnější prostory, které by umožňovaly lepší péči o malé děti. Roku 1846 byl vyhlédnut malý dům s rozsáhlou zahradou v Zahradní ulici na Říšském předměstí (nyní ulice Komenského), k jeho zakoupení však pro nedostatek financí nedošlo. Mezitím se opatrovna přestěhovala do Solní ulice a pak do Dominikánské. Pořízení vhodných prostor si nakonec vzal na starost Edmund rytíř Merkl, plzeňský c. k. podkrajský neboli okresní hejtman.⁶⁵ V roce 1855 město konečně koupilo pro opatrovnu za 4 000 zlatých dům, který si vyhlédlo v roce 1846. Opatrovna se v něm na delší čas usadila.⁶⁶

⁶² Viz [Hr], s. 429 (důtka). V [To], s. 9, je uveden překlad stížnosti sepsané 7. 11. 1840, která vyvolala onu nepříjemnost. Je dokladem dobových národnostních poměrů v Plzni.

⁶³ V opatrovnách se zásluhou českých vlastenců mluvilo česky, v statutu první opatrovny v Čechách není o vyučovacím jazyce žádná zmínka. O užívání němčiny nebo dvojjazyčné výchově se neuvažovalo, neboť opatrovnu navštěvovaly české děti z nejhudších rodin. Teprve roku 1837 bylo doporučeno zavést česko-německé vyučování; proti jazykové smíšené výchově se aktivně stavěli čeští vlastenečtí učitelé, kteří v „nové metodě“ spatřovali zárodky germanizace již u dětí předškolního věku. Výsledkem bylo, že se v opatrovnách na konci třicátých a na počátku čtyřicátých let 19. století věnovala daleko větší pozornost výuce českého jazyka, správné výslovnosti, základům české historie apod. Více viz [Mšc], s. 470.

⁶⁴ V letech 1850 až 1861 byl plzeňským purkmistrem František Wanka, který neměl zájem o české obrozenécké aktivity, nijak jim však nebránil. Více viz [Sc33], s. 284–289.

⁶⁵ Vzpomínky na uspořádání opatrovny v Zahradní ulici, na výchovu a aktivity dětí v padesátých letech 19. století zachytil Jaroslav Schiebl v článku [Sc58], viz zejména s. 88. Edmund rytíř Merkl byl ve funkci plzeňského okresního hejtmana v letech 1850 až 1855. Snažil se chránit pronásledované liberální intelektuály a revolucionáře roku 1848, zmírňoval ostrá udání, brzdil je, nedodával včas různá hlášení, měl pochopení pro český jazyk a kulturu.

⁶⁶ Viz [Hr], s. 450 a 575. Ve složce *Opatrovna v Komenského ulici, Plzeň, Spisy 1834–1903*, fondu [ČTŠ], karta č. 1 447, jsou uloženy smlouvy o převodu majetku na opatrovnu

Dne 1. ledna 1865 převzalo město opatrovnu do své správy a přeměnilo ji na klasickou mateřskou školku. Roku 1874 byla v Plzni otevřena druhá, roku 1879 třetí školka. V prosinci roku 1902 byly v Plzni zřízeny první jesle. Poskytovaly celodenní péči šedesáti až osmdesáti dětem do čtyř let, jejichž rodiče byli nemajetní. Jejich založení souviselo s aktivitami *Spolku pro podporu chudé české mládeže* (vznikl roku 1894) a *České jednoty paní a dívek v Plzni* (vznikla roku 1886).

Roku 1903 byly městskou radou vydány *Stanovy a osnovy mateřských škol král. města Plzně*.⁶⁷ Vyplývá z nich, že školka fungovala denně od 8 do 12 hodin a od 14 do 16 hodin (v zimě od 14 do 17 hodin, v létě od 14 do 15 hodin). Výuka probíhala dvě hodiny dopoledne a jednu až dvě hodiny odpoledne. Důraz byl kladen na napodobování a tvořivost (stavění špalíčků, kladení hůlek, kroužků, bobů či kamének do připravených obrazců, sestavování obrázků, kreslení, skládání papíru), na pohyb a pohybové hry (rozvíjení motoriky a tělesné zdatnosti), na zpěv a recitaci (rozvíjení paměti, posilování estetiky), na rozvoj slovní zásoby a jazyka (biblické a historické příběhy, příklady ze života, povídky, pohádky – četba a vypravování), na drobnou práci na zahradě a na základy správného chování. Děti se měly naučit správně držet tužku, ovládnout základní pohyby při všech možných aktivitách, pracovat podle pokynů a při vzdělávací aktivitě dodržovat kázeň. Před vstupem do školy již měly správně mluvit (výslovnost), rozeznávat tvary, barvy, znaky písmen a číslic, rozlišovat směry (vpravo, vlevo, nahoru, dolů) atd. Osnovy výuky a výchovy byly dobře promyšlené a moderní.

„Sedláčkova“ opatrovna se stala vzorem pro pozdější plzeňská vzdělávací zařízení pro nejmenší děti a nejen pro ně.⁶⁸

(dluhopisy, akcie, darovací listiny, postupné listiny) a kupní smlouvy z třicátých až padesátých let 19. století. Dokládají postupné narůstání finančních prostředků na provoz opatrovny. Jsou zde i výkazy o stavu jmění a význačných návštěvách opatrovny v letech 1848, 1851 a 1857 až 1863. Ukazují zájem města o dohled nad chodem tohoto zařízení pro nejmenší plzeňské děti.

⁶⁷ Tento třináctistránkový materiál je uložen ve složce *Opatrovna v Komenského ulici, Plzeň, Spisy 1834–1903*, fondu [ČTŠ], karton č. 1 447.

⁶⁸ Viz např. [Čá], [Mch4], [Sp2], [Rž4] a [To]. Důležitým zdrojem informací o plzeňské opatrovně je *Pamětní kniha plzeňské opatrovny*, která je uložena v *Národopisném muzeu Plzeňska*. Poskytuje informace o činnosti *Spolku pro zřízení opatrovny v Plzni*, o jeho prvních aktivitách, prvních členech, mecenáších a jejich darech. Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století byla vedena Martinem Kopeckým, proto v ní není Sedláčkova aktivita dostatečně zdůrazněna. O Kopeckého a Sedláčkově přínosu ke vzniku plzeňské opatrovny viz též [298].

